

موادی از قانون توزیع عادلانه آب^۱

ماده ۱ - بر اساس اصل ۴۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، آب های دریاها و آب های جاری در رودها و انهار طبیعی و دره ها و هر مسیر طبیعی دیگر اعم از سطحی و زیرزمینی و سیلاب ها و فاضلاب ها و زه آب ها و دریاچه ها و مردابها و برکه های طبیعی و چشمه سارها و آب های معدنی و منابع آب های زیرزمینی از مشترکات بوده و در اختیار حکومت اسلامی است و طبق مصالح عامه از آنها بهره برداری می شود. مسئولیت حفظ و اجازه و نظارت به بهره برداری از آنها به دولت محول می شود.^۲

ماده ۲ - بستر انهار طبیعی و کانال های عمومی و رودخانه ها اعم از این که آب دائم^۳ یا فصلی داشته باشند و مسیل ها و بستر مردابها و برکه های طبیعی در اختیار حکومت جمهوری اسلامی ایران است و همچنین است اراضی ساحلی و اراضی مستحدثه که در اثر پائین رفتن سطح آب دریاها و دریاچه ها و یا خشک شدن مردابها و باتلاقها پدید آمده باشد در صورت عدم احیاء قبل از

امصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶.

۲ نظریه های اداره کل امور حقوقی و اسناد و امور مترجمین قوه قضائیه

نظریه شماره ۷/۲۰۷۵ مورخ ۱۳۶۶/۵/۲۰:

طبق مواد ۱ و ۲ قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب سال ۱۳۴۷ کلیه آب های جاری در رودخانه ها و انهار طبیعی و سیلاب ها و فاضلاب ها و غیره ملی و متعلق به عموم شناخته شده و حفظ و بهره برداری از آن به وزارت آب و برق محول و ایجاد هر نوع اعیانی در بستر انهار و رودخانه ها بدون اجازه وزارت مزبور ممنوع گردیده است و در مواد ۱ و ۲ قانون توزیع عادلانه آب مصوب سال ۱۳۶۱ نیز وزارت نیرو مالک حریم انهار عمومی و بستر رودخانه ها شناخته شده است. بنابراین با تصویب قوانین مذکور در این قوانین صریحا مقرر شده است کلیه قوانین و مقررات مغایر با آن در قسمتی که مغایرت دارد ملغی است لذا تبصره ۶ ماده ۹۶ قانون شهرداری ها سال ۱۳۳۴ نسخ گردیده و قدرت قانونی ندارد و بالتبیین مرجع ذی صلاح به اقامه دعوی وزارت نیرو خواهد بود.

نظریه شماره ۷/۶۳۳۵ مورخ ۱۳۶۶/۹/۲۵:

مطابق ماده یک قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب سال ۱۳۴۷ و مواد یک و دو قانون توزیع عادلانه آب مصوب سال ۱۳۶۱ بستر و حریم رودخانه ها و کانال ها و ... جزء مشترکات بوده و ثروت ملی محسوب می گردد و در اختیار وزارت نیرو است. برابر ماده ۲ قانون ملی شدن آب و تبصره ۳ ماده ۲ قانون توزیع عادلانه آب ایجاد هر نوع اعیانی و حفاری در بستر رودخانه ها ممنوع است مگر با اجازه وزارتخانه مذکور بنابراین چنانچه پس از لازم الاجراء شدن قوانین فوق الذکر اعیانی یا مستحدثاتی بدون اجازه وزارت مربوطه (آب و برق سابق یا نیروی فعلی) ایجاد شده باشد ممنوع و بر خلاف بوده و چون عمل خلاف قانون فاقد هرگونه آثار و امتیاز قانونی است لذا برای احداث کننده ایجاد حقی نمی نماید و ماده ۴۳ قانون توزیع عادلانه آب باید با توجه به تبصره ۳ ماده ۲ این قانون اعمال و اجراء گردد.

نظریه شماره ۷/۶۶۹۷ مورخ ۱۳۸۲/۱۰/۹:

با عنایت به مقررات قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ که مؤخر بر قانون شهرداری مصوب ۱۳۳۴ با اصلاحات بعدی به تصویب رسیده و نسخ قسمتی از تبصره ۶ ماده ۹۶ قانون اخیرالذکر است و بر مالکیت دولت نسبت به بستر انهار، رودخانه ها و مسیل ها و ... صراحت دارد، لایروبی رودخانه ها، انهار و مسیل های واقع در محدوده شهرها نیز به عهده وزارت نیرو است. معذک این امر مانع از تذکر شهرداری به وزارت نیرو در حدود تبصره الحاقی مورخ ۱۳۴۵/۱۱/۲۷ به ماده ۵۴ قانون شهرداری نمی باشد.

۳ با عنایت به متن ماده ۲ قانون سابق (به عنوان قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷) عبارت «... که آب دائم یا فصلی داشته باشند...» صحیح به نظر می رسد.

تصویب قانون نحوه احیاء اراضی در حکومت جمهوری اسلامی^۴.

تبصره ۱ - تعیین پهنای بستر و حریم آن در مورد هر رودخانه و نهر طبیعی و مسیل و مرداب و برکه طبیعی در هر محل با توجه به آمار هیدرولوژی رودخانه‌ها و انهار و داغاب در بستر طبیعی آنها بدون رعایت اثر ساختمان تأسیسات آبی با وزارت نیرو است.^۵

تبصره ۲ - حریم مخازن و تأسیسات آبی و همچنین کانال‌های عمومی آبرسانی و آبیاری و زهکشی اعم از سطحی و زیرزمینی به وسیله وزارت نیرو تعیین و پس از تصویب هیئت وزیران قطعیت پیدا خواهد کرد.^۶

۴ نظریه‌های اداره کل امور حقوقی و اسناد و امور مترجمین قوه قضائیه

نظریه شماره ۷/۶۳۲۳ مورخ ۲۸/۶/۱۳۷۹:

با توجه به مواد ۱، ۲ و ۵۲ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ و این‌که دولت غیر از شهرداری است. تبصره ۶ ماده ۹۶ قانون شهرداری مصوب سال ۱۳۳۴ با اصلاحات بعدی آن ۴ در حد مغایرت با قانون مزبور نسخ شده است، بنابراین بستر سابق و مرده نهر طبیعی نیز در اختیار دولت است نه شهرداری و لذا شهرداری حق واگذاری و انتقال آن را نخواهد داشت.

نظریه شماره ۷/۲۵۷۸ مورخ ۱۴/۵/۱۳۶۹:

قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ در مورد حریم و وضعیت حقوقی اشخاص اعم از حقیقی یا حقوقی به طور صریح و روشن تعیین تکلیف کرده است و این قانون کلیه قوانین مغایر را بلااثر نموده است و دادگاه‌ها باید با توجه به مقررات این قانون نسبت به مسائل مطروحه اظهار نظر نمایند و ماده ۲ قانون مذکور بستر انهار و کانال‌های عمومی و رودخانه‌ها خواه آب فصلی یا دائم داشته باشند و اراضی ساحلی را به مالکیت دولت درآورده است و در تبصره‌های این ماده کلیه مسائل پیش‌بینی شده است تا حقوق اشخاص حقیقی و حقوقی تضییع نگردد و در این‌گونه موارد اعمال مقررات لایحه قانون رفع تجاوز از تأسیسات آب و برق کشور موجبی ندارد و محاکم عدلیه باید بر اساس قانون توزیع عادلانه آب اتخاذ تصمیم نمایند.

نظریه شماره ۷/۶۶۱۴ مورخ ۱/۷/۱۳۸۰:

با توجه به مواد ۱ و ۲ و ۵۲ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ و این‌که دولت غیر از شهرداری است، تبصره ۶ ماده ۹۶ قانون شهرداری مصوب ۱۳۳۴ با اصلاحات بعدی آن، در حد مغایرت با قانون مزبور نسخ شده است و همانطور که در قسمت اخیر بند «ح» ماده ۱ آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی و آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیأت وزیران و ماده ۸ آن تصریح شده است. تغییرات طبیعی بستر رودخانه‌ها، مسیل‌ها یا انهار طبیعی در بستر سابق تأثیری نداشته و بستر سابق کماکان در اختیار حکومت اسلامی است و چنانچه بستر رودخانه، نهر طبیعی و مسیل به صورت طبیعی تغییر نماید و باقیمانده بستر مرده نامیده می‌شود کماکان در اختیار دولت است. بنا به مراتب مزبور، مداخله شهرداری در امور مربوط به بستر رودخانه‌ها، انهار و . . . ، و لو متروکه، مورد ندارد لکن چنانچه شهرداری تقاضای تعیین حد بستر و حریم رودخانه، انهار یا مسیل یا مرداب یا برکه طبیعی را داشته باشد می‌تواند به شرح مذکور در ماده آیین‌نامه مزبور اقدام لازم معمول دارد.

۵ آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی در تاریخ ۱۳۷۹/۸/۱۱ به تصویب هیأت وزیران رسیده و به موجب تصویب‌نامه مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۱۳ اصلاح شده است.

شرح خدمات مطالعات تعیین حد بستر و حریم و مرحله اول ساماندهی رودخانه؛ عناوین خدمات مورد نیاز برای انجام مطالعات تعیین حد بستر و حریم و مرحله اول ساماندهی رودخانه‌ها را ارائه می‌دهد که با هدف بازنگری و تلفیق نشریه‌های شماره ۱۹۰، ۱۹۱ و ۲۷۶ (سازمان برنامه و بودجه کشور) و ارائه شرح خدمات کاربردی، جهت انجام مطالعات تعیین حد بستر و حریم رودخانه‌ها تهیه شده است. شرح خدمات حاضر دارای چهار بخش عمده با عناوین اقدامات اولیه، مطالعات پایه، مطالعات تخصصی و گزارش تلفیق مطالعات می‌باشد.

۶ آیین‌نامه حریم مخازن، تأسیسات آبی، کانال‌های عمومی آبرسانی، آبیاری و زهکشی در تاریخ ۱۳۷۱/۴/۲۴ تصویب شده است.

تبصره ۳ - ایجاد هر نوع اعیانی و حفاری و دخل و تصرف در بستر رودخانه‌ها و انهار طبیعی و کانال‌های عمومی و مسیل‌ها و مرداب و برکه‌های طبیعی و همچنین در حریم قانونی سواحل دریاها و دریاچه‌ها اعم از طبیعی و یا مخزنی ممنوع است مگر با اجازه وزارت نیرو.^۷

تبصره ۴ - وزارت نیرو در صورتی که اعیانی‌های موجود در بستر و حریم انهار و رودخانه‌ها و کانال‌های عمومی و مسیل‌ها و مرداب و برکه‌های طبیعی را برای امور مربوط به آب یا برق مزاحم تشخیص دهد به مالک یا متصرف اعلام خواهد کرد که ظرف مدت معینی در تخلیه و قلع اعیانی اقدام کند و در صورت استنکاف وزارت نیرو با اجازه و نظارت دادستان یا نماینده او اقدام به تخلیه و قلع خواهد کرد.^۸ خسارات به ترتیب مقرر در مواد ۴۳ و ۴۴ این قانون تعیین و پرداخت می‌شود.^۹

۷ نظریه‌های اداره کل امور حقوقی و اسناد و امور مترجمین قوه قضائیه

نظریه شماره ۷/۳۱۸۳ مورخ ۱۳۶۸/۷/۲۳ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

نظر به این که قانون توزیع عادلانه آب مصوب سال ۱۳۶۱ قانون خاصی و مؤخر بر قانون شورای عالی شهرسازی و معماری ایران می‌باشد لذا در مسائل مطروحه در تبصره ۳ ماده ۲ قانون مذکور نظر وزارت نیرو قطعی است و مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در صورتی که مغایر با آن باشد لازم‌الاجراء به نظر نمی‌رسد.

الف: به مواد ۹ و ۱۰ لایحه قانونی رفع تجاوز از تأسیسات آب و برق کشور مصوب ۱۳۵۹/۴/۳ مراجعه شود.

ب: رجوع شود به رأی شماره ۱۱۸۰ مورخ ۱۳۸۶/۱۰/۹ هیأت عمومی دیوان عدالت اداری مندرج در روزنامه رسمی ۱۸۴۰۵ - ۱۳۸۷/۲/۱۹.

۹ نظریه‌های اداره کل امور حقوقی و اسناد و امور مترجمین قوه قضائیه

نظریه شماره ۷/۴۷۱۰ مورخ ۱۳۷۲/۱۱/۱۸:

با توجه به تبصره ذیل ماده ۲ و شرائطی که برای تعیین جرم قید گردیده نظر و گزارش کارشناسان وزارت نیرو می‌تواند به عنوان یک گزارش مورد قبول قرار گیرد یا غیر آن در صورت اختلاف و ضرورت طرح موضوع در مرجع قضائی دادگاه مرجع رسیدگی می‌تواند از کارشناسانی که خبرویت آنها با رعایت ماده ۴۹ قانون توزیع عادلانه آب تأیید گردیده استفاده کند.

در صورتی که با اظهار نظر کارشناسان و بر اساس مقررات قانون قسمتی در محدوده اسناد مالکیت عادی که در دست اشخاص است جزء حریم یا بستر رودخانه قرار گیرد مقررات تبصره ۴ ماده ۲ قانون مزبور قابلیت اعمال دارد.

نظریه شماره ۷/۶۴۲۵ مورخ ۱۳۷۹/۹/۲۱:

۱- با عنایت به این که اجراء قسمتی از قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ موکول به تعیین پهنای بستر و حریم آن در مورد رودخانه‌ها و... مذکور در تبصره ۱ ماده ۲ قانون مزبور است و آیین‌نامه تعیین حد بستر و حریم رودخانه‌ها و انهار و مسیل‌ها و مرداب‌ها و برکه‌های طبیعی مصوب ۱۳۷۰ وزارت نیرو به موجب رأی وحدت رویه شماره ۱۷۹ مورخ ۱۳۷۹/۵/۲۳ هیأت عمومی دیوان عدالت اداری باطل شده است قانون مار الذکر در قسمت یاد شده از زمان اجراء مقررات آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها، مرداب‌ها و برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیأت وزیران، قلع و قمع اعیانی‌ها اعم از اشجار و غیر آن، پس از تعیین و تشخیص میزان بستر و حریم رودخانه موجود در زمان اجراء آیین‌نامه اخیرالذکر است و اعیانی‌های احداثی غیرمجاز بعد از آن مشمول تبصره ۴ نیست.

۲- با توجه به مواد ۱ تا ۶ آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی آبیاری و زهکشی مصوب جلسه مورخ ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیأت وزیران، قلع و قمع اعیانی‌ها اعم از اشجار و غیر آن، پس از تعیین و تشخیص میزان بستر و حریم رودخانه و... ممکن است و لذا قبل از تعیین بستر و حریم، قلع و قمع اعیانی‌ها صحیح به نظر نمی‌رسد و ارائه نقشه هوایی کافی نیست.

۳- چنانچه بستر و حریم رودخانه‌ها مشخص شده باشد، ساخت و ساز جدید (از تاریخ اجراء آیین‌نامه مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیأت وزیران) در بستر رودخانه‌ها و انهار طبیعی و... موضوع تبصره ۳ ماده ۲ قانون توزیع عادلانه آب ممکن است مشمول ماده ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ باشد لکن احداث اعیانی در حریم رودخانه‌ها و... موضوع تبصره یاد شده مشمول مقررات جزائی ماده ۶۹۰ نیست.

ماده ۳ - استفاده از منابع آب‌های زیرزمینی به استثنای موارد مذکور در ماده ۵ این قانون از طریق حفر هر نوع چاه و قنات و توسعه چشمه در هر منطقه از کشور با اجازه و موافقت وزارت نیرو باید انجام شود و وزارت مذکور با توجه به خصوصیات هیدروژئولوژی منطقه (شناسایی طبقات زمین و آب‌های زیرزمینی) و مقررات پیش بینی شده در این قانون نسبت به صدور پروانه حفر و بهره‌برداری اقدام می‌کند.^{۱۰}

تبصره - از تاریخ تصویب این قانون صاحبان کلیه چاه‌هایی که در گذشته بدون اجازه وزارت نیرو حفر شده باشد اعم از این که چاه مورد بهره‌برداری قرار گرفته یا نگرفته باشد موظفند طبق آگهی که منتشر می‌شود به وزارت نیرو مراجعه و پروانه بهره‌برداری اخذ نمایند. چنانچه وزارت نیرو هر یک از این چاه‌ها را حداقل طبق نظر دو کارشناس خود مضر به مصالح عمومی تشخیص دهد چاه بدون پرداخت هیچگونه خسارتی مسدود می‌شود و بهره‌برداری از آن ممنوع بوده و با متخلفین طبق ماده ۴۵ این قانون رفتار خواهد شد. معترضین به رأی وزارت نیرو می‌توانند به دادگاه‌های صالحه مراجعه نمایند.^{۱۱}

ماده ۴ - در مناطقی که به تشخیص وزارت نیرو مقدار بهره‌برداری از منابع آب‌های زیر زمینی بیش از حد مجاز باشد و یا در مناطقی که طرح‌های دولتی ایجاب نماید، وزارت نیرو مجاز است با حدود جغرافیایی مشخص حفر چاه عمیق یا نیمه‌عمیق و یا قنات و یا هر گونه افزایش در بهره‌برداری از منابع آب منطقه را برای مدت معین ممنوع سازد. تمدید یا رفع این ممنوعیت با وزارت نیرو است.^{۱۲}

۱۰ نظریه‌های اداره کل امور حقوقی و اسناد و امور مترجمین قوه قضائیه

نظریه شماره ۷/۴۷۱۰ مورخ ۱۳۷۲/۱۱/۱۸:

قانون توزیع عادلانه آب صرفاً قانونی در زمینه رفع اختلاف نیست و جنبه نظم عمومی و امری بودن آن حتمی و غالب است. بنابراین با توجه به مقررات اشاره شده موافقت مالک چاه مجاور برای صدور پروانه حفر یا بهره‌برداری کافی نیست بلکه رعایت مقررات و ضوابط قانون و آیین‌نامه‌های اجرایی است که امکان صدور پروانه را می‌دهد.

نظریه شماره ۷/۵۶۲۳ مورخ ۱۳۷۵/۹/۷:

عمل متخلف از ماده ۳ قانون توزیع عادلانه آب منطبق با قسمت هـ از ماده ۴۵ قانون مذکور و بهره‌برداری از منابع آب بدون رعایت مقررات قانون می‌باشد.

۱۱ ابراساس قانون الحاق یک ماده به قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۸۴/۴/۱۲: «وزارت نیرو موظف است چاه‌های بدون پروانه حفر شده در مناطق ممنوعه قبل از تصویب قانون توزیع عادلانه آب موضوع تبصره ذیل ماده (۳) قانون فوق‌الذکر را تا پایان سال ۱۳۸۴ تعیین تکلیف نماید. با انقضای این مهلت تبصره ذیل ماده (۳) قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ لغو می‌گردد.» لذا تبصره ذیل ماده ۳ از پایان سال ۱۳۸۴ لغو می‌شود. (روزنامه رسمی شماره ۱۷۶۰۰ مورخ ۱۳۸۴/۵/۱۰)

۱۲ نظریه شماره ۷/۶۰۷۱ مورخ ۱۳۷۳/۱۰/۷ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

تبصره ذیل ماده ۳ قانون توزیع عادلانه آب که مربوط به چاه‌های حفر شده بدون پروانه قبل از تاریخ تصویب قانون است و ممنوعیت موضوع ماده ۴ دو مقوله جدا از هم بوده و وجه اشتراکی ندارند تا ملاک مقرر در قسمت اخیر تبصره ذیل ماده ۳ قابل اعمال باشد مضافاً به این‌که مقررات قانون توزیع عادلانه آب جنبه امری داشته و لازم‌الرعایه است بنابراین در مواردی که وزارت نیرو محدوده‌ای را با لحاظ عوامل مقید در ماده یادشده از لحاظ حفر چاه منطقه ممنوعه اعلام می‌کند این اعلام و تشخیص که یک امر فنی و جنبه عمومی دارد قابل اعتراض در دادگاه‌های حقوقی و دیوان عدالت اداری نخواهد بود.

ماده ۵ - در مناطق غیر ممنوعه حفر چاه و استفاده از آب آن برای مصرف خانگی و شرب و بهداشتی و باغچه تا ظرفیت آبدهی ۲۵ متر مکعب در شبانه روز مجاز است و احتیاج به صدور پروانه حفر و بهره‌برداری ندارد ولی مراتب باید به اطلاع وزارت نیرو برسد. وزارت نیرو در موارد لازم می‌تواند از این نوع چاه‌ها به منظور بررسی آب‌های منطقه و جمع‌آوری آمار و مصرف آن بازرسی کند.^{۱۳}

تبصره ۱ - در مناطق ممنوعه حفر چاه‌های موضوع این ماده با موافقت کتبی وزارت نیرو مجاز است و نیازی به صدور پروانه حفر و بهره‌برداری ندارد.

تبصره ۲ - در صورتی که حفر چاه‌های موضوع این ماده موجب کاهش یا خشکانیدن آب چاه و یا قنات مجاز و یا چشمه مجاور گردد وزارت نیرو بدواً به موضوع رسیدگی و سعی در توافق بین طرفین می‌نماید و چنانچه توافق حاصل نشد، معترض می‌تواند به دادگاه صالح مراجعه نماید.^{۱۴}

ماده ۸ - وزارت نیرو موظف است بنا به درخواست متقاضی حفر چاه یا قنات و به منظور راهنمایی فنی و علمی، حفر چاه یا قنات را از لحاظ فنی اقتصادی مورد بررسی قرار داده و در صورت لزوم متخصصین خود را به محل اعزام نماید تا متقاضی را راهنمایی کنند و هزینه کارشناسی طبق تعرفه وزارت نیرو به عهده متقاضی خواهد بود.^{۱۵}

تبصره - شرکت‌های تعاونی روستایی و مراکز خدمات روستایی و عشایری و مؤسسات عام‌المنفعه فقط ۵۰٪ هزینه کارشناسی مقرر را پرداخت خواهند کرد.

ماده ۱۲ - هر چاه به استثناء چاه‌های مذکور در ماده ۵ این قانون در صورت ضرورت به تشخیص وزارت نیرو باید مجهز به وسائل اندازه‌گیری سطح آب و میزان آبدهی طبق نظر وزارت نیرو باشد. چنانچه اندازه‌گیری آب استخراجی از چاه و وجود کنتور نیز ضروری باشد وزارت نیرو به هزینه صاحب پروانه اقدام به تهیه و نصب کنتور می‌نماید. در هر حال دارندگان پروانه مکلفند گزارش مقدار آب مصرف شده را طبق درخواست و دستورالعمل وزارت نیرو ارائه دهند.^{۱۶}

تبصره - وزارت نیرو مجاز است در موارد لازم برای اندازه‌گیری آب قنات و وسائل اندازه‌گیری را به هزینه خود تعبیه نماید.

۱۳ رجوع شود به: بخشنامه اجرایی شماره ۹۶/۱۴۸۸۳/۷۰۰ مورخ ۱۳۹۶/۲/۱۲ وزارت نیرو و دستورالعمل شماره ۳ در خصوص نحوه اجرای ماده ۵ قانون توزیع عادلانه آب و تبصره ذیل آن.

۱۴ نظریه شماره ۷/۷۵۴۱ مورخ ۱۳۶۵/۱/۱۶ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

باید بین دعوی طمس چاه و خلع ید از آن فرق گذاشته شود. غالباً مالکان قنات و چاه‌های عمیق به طرفیت کسانی که در مجاورت آنها اقدام به حفر چاه اعم از عمیق و نیمه‌عمیق می‌نمایند، طرح دعوی می‌کنند و به این عنوان که استفاده از آن چاه به آبدهی قنات یا چاه آنان ضرر می‌رساند درخواست پر کردن یا مسدود کردن یا منع بهره‌برداری از آن را می‌نمایند در این موارد دادگاه با جلب نظر کارشناس در صورتی که اضرار را محرز و دعوی را مقرون به صحت بداند حکم به پر کردن یا مسدود کردن یا عدم بهره‌برداری از آن می‌دهد و تصور می‌شود ولی ممکن است شخص یا اشخاص به ادعای مالکیت چاهی که در تصرف غیر است اقامه دعوی نموده و خلع ید متصرف و یا متصرفین را درخواست کنند در این صورت چنانچه مالکیت مدعی و من غیرحق بودن تصرف مدعی علیه بر دادگاه محرز گردد حکم به خلع ید صادر خواهد نمود. تبصره ۲ ماده ۵ قانون توزیع عادلانه آب نیز مؤید مراتب مسطوره است.

۱۵ رجوع شود به: دستورالعمل اجرایی مرتبط با مواد ۱، ۲، ۳ و تبصره ۳ آئین نامه اجرایی قانون تعیین تکلیف چاه های غیرمجاز.

۱۶ رجوع شود به: دستورالعمل شماره ۶ طرح احیاء و تعادل بخشی آب های زیرزمینی.

حفظ و نگهداری وسائل مزبور و اندازه‌گیری بده آب قنات با اداره‌کنندگان قنات خواهد بود^{۱۷}.

ماده ۱۳ - اشخاص حقیقی و حقوقی که حرفه آنها حفاری است و با وسائل موتوری اقدام به حفر چاه یا قنات می‌کنند باید پروانه صلاحیت حفاری از وزارت نیرو تحصیل کنند و بدون داشتن پروانه مذکور مجاز به حفاری با وسائل موتوری نخواهند بود. اشخاص فوق‌الذکر موظفند کلیه شروط مندرج در پروانه صلاحیت حفاری و پروانه حفر چاه یا قنات را رعایت کنند و در صورت تخلف پروانه آنها لغو خواهد شد و اگر بدون پروانه اقدام به حفر چاه یا قنات کنند در مورد اشخاص حقیقی مالکین دستگاه و در مورد اشخاص حقوقی مدیران عامل شرکتها و یا سازمانها و مؤسسات حفاری به مجازات مقرر در ماده ۴۵ این قانون محکوم خواهند شد و در صورت تکرار وزارت نیرو می‌تواند با اجازه دادستانی دستگاه حفاری را توقیف نماید. دادگاه تکلیف دستگاه حفاری را تعیین خواهد کرد^{۱۸}.

ماده ۱۴ - هر گاه در اثر حفر و بهره‌برداری از چاه یا قنات جدیداً احداث در اراضی غیر محیاه آب منابع مجاور نقصان یابد و یا خشک شود، به یکی از طرق زیر عمل می‌شود.

الف - در صورتی که کاهش و یا خشک شدن منابع مجاور با کف‌شکنی و یا حفر چاه دیگری جبران‌پذیر باشد با توافق طرفین صاحبان چاه جدید باید هزینه حفر چاه و یا کف‌شکنی را به صاحبان منابع مجاور پرداخت نمایند.

ب - در صورتی که کاهش و یا خشک شدن منابع مجاور با حفر چاه و یا کف‌شکنی جبران‌پذیر نباشد در این صورت با توافق طرفین مقدار کاهش یافته آب منابع مجاور در قبال شرکت در هزینه بهره‌برداری به تشخیص وزارت نیرو از چاه یا قنات جدید باید تأمین شود. در صورت عدم توافق طرفین طبق بند ج این ماده عمل می‌شود.

ج - در صورتی که با تقلیل میزان بهره‌برداری از چاه یا قنات جدید مسأله تأثیر سوء در منابع مجاور از بین برود در این صورت میزان بهره‌برداری چاه یا قنات جدید باید تا حد از بین رفتن اثر سوء در منابع مجاور کاهش یابد.

د - در مواردی که چاه یا قنات جدید در اراضی محیاه حفر و احداث شده باشد و آب منابع مقابل را جذب نماید، احکام بالا در مورد آن جاری نخواهد شد.

تبصره ۱ - در کلیه موارد بالا بدو وزارت نیرو به موضوع رسیدگی و نظر خواهد داد. معترض می‌تواند به دادگاه صالحه شکایت

۱۷ رجوع شود به: قانون اصلاح تبصره بند (ب) - ماده ۳۵ قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.

۱۸ نظریه شماره ۷/۴۱۱۷ مورخ ۱۳۷۵/۷/۱۱ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

اصطلاح «چاه‌هایی که بدون مجوز قانونی، حفر شده یا... در حال حفاری می‌باشند.» منحصرأ شامل چاه‌هایی است که بدون اخذ پروانه حفر چاه، حفاری شده یا در حال حفاری است و شامل چاه‌هایی که دارای پروانه حفر چاه بوده، لکن توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی موضوع ماده ۱۲ قانون، بدون اخذ پروانه صلاحیت حفاری چاه، مبادرت به حفر آن شده است نمی‌شود.

نظریه شماره ۷/۸۰۵۴ مورخ ۱۳۸۲/۱۰/۶ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

نظر به این که ضبط اموال به نفع دولت، مجازات است و اصطلاح (توقیف)، معنایی غیر از اصطلاح (ضبط) دارد، در موارد خاص (تکرار جرم موضوع قسمت آخر ماده ۱۳ قانون توزیع عادلانه آب - وزارت نیرو می‌تواند مطابق قانون، دستگاه حفاری را تا زمان صدور حکم دادگاه توقیف کند و استرداد آن به صاحبش موکول به صدور حکم از دادگاه است. به هر حال، نظر به این که ضبط مال به عنوان مجازات، مستلزم وجود نص قانونی است و چنین نصی وجود ندارد، اصداً حکم به ضبط دستگاه حفاری با قانون مطابقت ندارد.

نماید^{۱۹}.

تبصره ۲ - میزان آب منابع مجاور با توجه به آمار و شواهد و قرائن و شرایط اقلیمی توسط کارشناسان وزارت نیرو و کشاورزی تعیین می‌شود.

تبصره ۳ - هرگاه به تشخیص هیئت سه نفری موضوع مواد ۱۹ و ۲۰ این قانون مسلم شود که خسارت موضوع این ماده ناشی از اشتباه کارشناسان وزارت نیرو بوده خسارت وارده طبق ماده ۴۴ این قانون به وسیله وزارت نیرو جبران خواهد شد.

ماده ۱۶- وزارت نیرو می‌تواند قنات یا چاهی که به نظر کارشناسان این وزارتخانه بایر یا متروک مانده و یا بعلت نقصان فاحش آب عملاً مسلوب المنفعه باشد، در صورت ضرورت اجتماعی به مالک یا مالکین احیاء آنها را تکلیف نماید و در صورت عدم اقدام مالک یا مالکین تا یک سال پس از اعلام، وزارت نیرو می‌تواند رأساً آنها را احیاء نموده و هزینه صرف شده را در صورت عدم پرداخت مالک یا مالکین از طریق فروش آب وصول نماید. همچنین می‌تواند اجازه حفر یا قنات در حریم چاه یا قنات فوق‌الذکر صادر نماید^{۲۰}.

ماده ۱۷ - اگر کسی مالک چاه یا قنات یا مجرای آبی در ملک غیر باشد تصرف چاه یا قنات یا مجرا فقط از نظر مالکیت چاه یا قنات و مجرا و برای عملیات مربوط به قنات و چاه و مجرا خواهد بود و صاحب ملک می‌تواند در اطراف چاه و قنات و مجرا و یا اراضی بین دو چاه تا حریم چاه و مجرا هر تصرفی که بخواهد بکند مشروط بر این که تصرفات او موجب ضرر صاحب قنات و چاه و مجرا نشود^{۲۱}.

تبصره - تشخیص حریم چاه و قنات و مجرا با کارشناسان وزارت نیرو است و در موارد نزاع، محاکم صالحه پس از کسب نظر از کارشناسان مزبور به موضوع رسیدگی خواهند کرد^{۲۲}.

۱۹ از نظریه شماره ۷/۴۰۹۶ مورخ ۱۳۷۴/۷/۱۸ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

با توجه به تبصره ۱ ماده ۱۴ قانون توزیع عادلانه آب، متضرر از حفر قنات یا چاه جدیدالاحداث باید بدو به وزارت نیرو مراجعه کند متضرر ممکن است شخص حقیقی، حقوقی، اداره اوقاف، متولی موقوفه حسب مورد باشد، با اعلام نظر وزارت نیرو معترض و متضرر از اظهار نظر وزارت نیرو می‌توانند به دادگاه صالح که دادگاه عمومی محل خواهد بود اعتراض خود را تقدیم نمایند.

۲۰ نظریه شماره ۷/۵۹۲۵ مورخ ۱۳۳۸/۱۲/۲۴ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

کلمه «می‌تواند» در ماده ۱۶ قانون توزیع عادلانه آب به معنای تکلیف است و منظور از عبارت «در صورت تشخیص ضرورت اجتماعی» این است که وزارت نیرو نمی‌تواند قبل از اعلام به مالکین رأساً اقدام نماید.

۲۱ نظریه شماره ۷/۹۲۷۲ مورخ ۱۳۸۱/۱۰/۶ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

۱- حریم مخصوص اراضی موات و مباحه است و لذا در مواردی که قنات در ملک شخص دیگری غیر از صاحب قنات است حریم برای مالک ملک وجود ندارد.

۲- چنانچه قنات واقع در ملک شخصی سالیان متمادی به صورت متروکه مانده و ضرری برای صاحب قنات متصور نیست مالک اراضی اطراف آن می‌تواند هرگونه اقدامی را به منظور استفاده مطلوبه در ملک خود به عمل آورد مشروط بر این که به ضرر مالک قنات نباشد.

۲۲ نظریه شماره ۷/۱۰۳۸۳ مورخ ۱۳۷۹/۱۰/۲۱ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

تبصره ماده ۱۷ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ در خصوص تشخیص حریم، چاه قنات یا مجرای آب، کارشناسان وزارت نیرو را صالح برای اظهار نظر دانسته است و در این مورد دادگاه ناگزیر از انتخاب کارشناس یا کارشناسان وزارت نیرو خواهد بود و این امر منافاتی با تعیین کارشناس

ماده ۱۸ - وزارت کشاورزی می‌تواند مطابق ماده ۱۹ این قانون در صورت وجود ضرورت اجتماعی و به طور موقت نسبت به صدور پروانه مصرف معقول آب برای صاحبان حقابه‌های موجود اقدام نماید. بدون این که حق آن گونه حقابه‌داران از بین برود.^{۲۳}

تبصره ۱ - حقابه عبارت از حق مصرف آبی است که در دفاتر جزء جمع قدیم یا اسناد مالکیت یا حکم دادگاه یا مدارک قانونی دیگر قبل از تصویب این قانون برای ملک یا مالک آن تعیین شده باشد.

تبصره ۲ - مصرف معقول مقدار آبی است که تحت شرایط زمان و مکان و با توجه به احتیاجات مصرف‌کننده و رعایت احتیاجات عمومی و امکانات طبق مقررات این قانون تعیین خواهد شد.^{۲۴}

ماده ۱۹ - وزارت نیرو موظف است به منظور تعیین میزان مصرف معقول آب برای امور کشاورزی یا صنعتی یا مصارف شهری از منابع آب کشور برای اشخاص حقیقی یا حقوقی که در گذشته حقابه داشته‌اند و تبدیل آن به اجازه مصرف معقول هیئت‌های سه‌نفری در هر محل تعیین کند. این هیئت‌ها طبق آیین‌نامه‌ای که از طرف وزارت نیرو و وزارت کشاورزی تدوین می‌شود بر اساس اطلاعات لازم (از قبیل مقدار آب موجود و میزان سطح و نوع کشت و محل مصرف و انشعاب و کیفیت مصرف آب و معمول و عرف محل و سایر عوامل) نسبت به تعیین میزان آب مورد نیاز اقدام خواهد کرد و پروانه مصرف معقول حسب مورد به وسیله وزارتخانه‌های ذیربط طبق نظر این هیئت صادر خواهد شد و معترض به رأی هیئت سه‌نفری اعتراض خود را به سازمان صادرکننده پروانه تسلیم می‌کند و سازمان مذکور اعتراض را به هیئت پنج نفری ارجاع می‌نماید رأی هیئت پنج نفری لازم‌الاجراء است و معترض می‌تواند به دادگاه‌های صالحه مراجعه نماید.^{۲۵}

ماده ۲۰ - اعضاء هیئت‌های سه نفری مرکب خواهند بود از یک نفر کارشناس حقوقی به انتخاب وزارت نیرو و یک نفر کارشناس فنی به انتخاب وزارت کشاورزی و یک نفر معتمد و مطلع محلی به انتخاب شورای محل. اعضاء هیئت‌های پنج نفری عبارتند از: مدیر عامل سازمان (شرکت آب منطقه‌ای) و مدیر کل یا رئیس کل کشاورزی استان و یا نمایندگان آنها و یک نفر کارشناس به انتخاب وزیر نیرو و دو نفر معتمد و مطلع محلی به انتخاب شورای محل.

رسمی دادگستری در سایر موارد ندارد.

نظریه شماره ۷/۷۰۰۶ مورخ ۱۳۸۲/۱۱/۱۱ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

مواد ۱۳۷ و ۱۳۸ از قانون مدنی و تبصره ماده ۱۷ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ دو مقوله جداگانه است زیرا مواد ۱۳۷ و ۱۳۸ قانون مذکور در مقام تعیین حریم چاه و چشمه و قنات است در صورتی که در تبصره ماده ۱۷ قانون توزیع عادلانه آب تشخیص حریم چاه و قنات را در موارد بروز اختلاف بین مالکین مجاور به عهده محاکم صالحه واگذار نموده است که پس از کسب نظر کارشناسان وزارت نیرو به موضوع رسیدگی خواهند کرد. لذا بین مواد ۱۳۷ و ۱۳۸ قانون مدنی و تبصره ماده ۱۷ قانون فوق‌الذکر تعارضی وجود ندارد.

۱۳۳ آیین‌نامه اجرائی نحوه صدور پروانه مصرف معقول آب موضوع ماده ۱۸، در تاریخ ۱۳۶۳/۴/۲۷ تصویب شده است.

۲۴ رجوع شود به: آئین‌نامه اجرائی نحوه صدور پروانه مصرف معقول موضوع ماده ۱۸ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۳/۴/۲۷ هیئت وزیران.

۲۵ نظریه شماره ۷/۳۰۵ مورخ ۱۳۷۷/۱۰/۱۲ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

اقامه دعوی مستقیم در دادگاه قبل از اتخاذ تصمیم کمیسیون‌های مربوطه و جاهت قانونی ندارد.

در صورتی که منطقه آبریز شامل چند استان باشد، انتخاب مقامات دولتی مذکور در این ماده با وزرای مربوط خواهد بود.^{۲۶}
تبصره - مدت مأموریت و نحوه رسیدگی هیئت‌های سه‌نفری و پنج‌نفری و نحوه اجرای تصمیمات هیئت‌های مذکور و موارد و ضوابط تجدید نظر و مدت اعتراض به تصمیم هیئت‌ها طبق آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به پیشنهاد وزارت نیرو و وزارت کشاورزی به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.^{۲۷}

ماده ۲۱ - تخصیص و اجازه بهره‌برداری از منابع عمومی آب برای مصارف شرب، کشاورزی، صنعت و سایر موارد منحصراً با وزارت نیرو است.^{۲۸}

تبصره ۱ - تقسیم و توزیع آب بخش کشاورزی، وصول آب بهاء یا حق‌النظاره با وزارت کشاورزی است.
تبصره ۲ - تقسیم و توزیع آب شهری و اداره تأسیسات و جمع‌آوری و دفع فاضلاب در داخل محدوده شهرها به عهده شرکت‌های مستقلی به نام شرکت آب و فاضلاب شهرها و یا دستگاه مناسب دیگری خواهد بود که در هر صورت تحت نظارت شورای شهر و وابسته به شهرداری‌ها می‌باشند. در صورت نبودن شورای شهر نظارت با وزارت کشور است. تا تأسیس شرکت‌ها و دستگاه‌های فوق‌الذکر مسئولیت آب شهرها و جمع‌آوری و دفع فاضلاب آنها به عهده دستگاه‌هایی است که فعلاً برعهده دارند. وزارت کشور موظف است با همکاری وزارت نیرو حداکثر تا ۶ ماه پس از تصویب این قانون اساسنامه شرکت‌های فوق‌الذکر یا

۲۶ نظریه شماره ۷/۴۶۶۲ مورخ ۱۳۷۲/۸/۱۷ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

نظر به این‌که در ماده ۲۰ قانون توزیع عادلانه آب هیأتی متشکل از سه نفر پیش‌بینی شده که یک نفر آن معتمد محلی است و تعداد نفرات هیأت نیز قابل کم‌افزایی نیست لذا در موارد اختلاف بین دو روستا اقتضا دارد که معتمد محلی از افراد غیر اهالی دو روستای مورد اختلاف و از مجاورین آنان انتخاب گردد به شرط این‌که در انتخاب معتمد مزبور طرفین روستا شخص موصوف را جرح نمایند.

نظریه شماره ۷/۹۲۳۷ مورخ ۱۳۶۹/۳/۱ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

عدم معرفی نماینده از جانب اداره کل کشاورزی استان و در نتیجه عدم تشکیل هیأت سه نفره و پنج نفره موجب انتقال وظائف آن هیأت‌ها در توزیع عادلانه آب به دادگاه نیست صلاحیت دادگاه در مقام رسیدگی به اختلاف و اعتراض در ذیل ماده ۱۹ همان قانون مشخص گردیده است.

۲۷ آیین‌نامه اجرایی موضوع مادتهای ۱۹ و ۲۰ در تاریخ ۱۳۶۳/۴/۲۷ به تصویب هیأت وزیران رسیده است.

نظریه شماره ۷/۳۱۰۷ مورخ ۱۳۷۴/۷/۲۱ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

نظر به این‌که تبصره ذیل ماده ۲۰ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ موارد و ضوابط تجدید نظر و مدت اعتراض به تصمیم هیأت‌ها را موکول به آیین‌نامه نموده است و در آیین‌نامه‌های مورخ ۱۳۶۳/۴/۲۷ - ۱۳۶۳/۷/۱۸ در این خصوص حکمی پیش‌بینی نگردیده است و از طرفی دیگر سلب حق نیاز به نص صریح قانونی دارد و در مقررات مذکور برای اعتراض مهلتی تعیین نشده است. مضافاً به این‌که اعتراض در واقع یک اقدام ابتدائی خواهد بود لذا به نظر کمیسیون برای حق اعتراض مهلتی وجود ندارد.

نظریه شماره ۷/۱۰۲۷ مورخ ۱۳۷۳/۲/۱۱ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

به موجب بند «ب» ماده ۲ آیین‌نامه تشکیل هیأت‌های اشاره شده در قانون توزیع عادلانه آب انتخاب معتمدین وسیله بخشدار از روستاهای مربوطه الزامی نخواهد بود و نامبرده می‌تواند در مواردی که بیم اشکال و اختلاف می‌رود از اهالی منطقه انتخاب کند.

۲۸ رجوع شود به:

- ۱- دستورالعمل اجرایی تخصیص آب به شماره ۱۳۰۶۷/۱۰/۱۰۰ مورخ ۸۲/۳/۱۰ ابلاغی وزارت نیرو.
- ۲- نظام‌نامه تخصیص آب شماره ۴۹۱۱۲/۷۰۰ مورخ ۸۷/۵/۲۲ ابلاغی معاون وزیر نیرو در امور آب و آبفا.
- ۳- ضوابط ایجاد تعادل بین منابع و مصارف آب مصوب ۱۳۸۷/۵/۲۰ در روزنامه رسمی ۱۸۴۸۹ - ۱۳۸۷/۵/۳۱ منتشر شده است.

دستگاه‌های مناسب دیگر را تهیه و به تصویب هیئت وزیران برساند.^{۲۹}

تبصره ۳ - تقسیم و توزیع آب بخش‌های صنعتی در داخل محدوده‌های صنعتی، با بخش صنعتی ذریبط خواهد بود.

تبصره ۴ - تقسیم و توزیع آب مشروب روستاها و اداره تأسیسات ذریبط در داخل محدوده روستاها با وزارت بهداشتی خواهد بود.

ماده ۲۴ - وزارت نیرو در هر محل پس از رسیدگی‌های لازم برای آب‌های مشروح در زیر نیز که تحت نظارت و مسئولیت آن

وزارتخانه قرار می‌گیرد اجازه بهره‌برداری صادر می‌کند.^{۳۰}

الف - آب‌های عمومی که بدون استفاده مانده باشد.

ب - آب‌هایی که بر اثر احداث تأسیسات آبیاری و سدسازی و زهکشی و غیره به دست آمده و می‌آید.

ج - آب‌های زائد بر مصرف که به دریاچه‌ها و دریاها و انهار می‌ریزند.

د - آب‌های حاصل از فاضلاب‌ها.

ه - آب‌های زائد از سهمیه شهری.

و - آب‌هایی که در مدت مندرج در پروانه به وسیله دارنده پروانه یا جانشین او به مصرف نرسیده باشد.

ز - آب‌هایی که پروانه استفاده از آن به علل قانونی لغو شده باشد.

ح - آب‌هایی که بر اثر زلزله یا سایر عوامل طبیعی در منطقه‌ای ظاهر می‌شود.

تبصره (الحاقی ۱۳۸۰/۱۱/۲۷) - شرکت‌های آب منطقه‌ای و آب و برق خوزستان مکلفند در قبال واگذاری حق برداشت

جدید آب تحت پوشش طرح‌های تأمین و انتقال آب، متناسب با سهم آب تخصیصی، حق اشتراک دریافت و درآمد حاصله را براساس موافقتنامه متبادله با سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور برای اجرای طرح‌های عمرانی مربوط با اولویت نگهداری و مرمت سازه‌های آبی در دست بهره‌برداری در همان منطقه به مصرف برسانند.^{۳۱} آیین‌نامه اجرایی^{۳۲} این قانون شامل تعرفه حق اشتراک با پیشنهاد مشترک سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارت نیرو به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۲۵ - دارندگان پروانه مصرف ملزم هستند که از مصرف و اتلاف غیر معقول آب اجتناب نمایند و مجاری اختصاصی

مورد استفاده خود را به نحوی که این منظور را تأمین کند احداث و نگهداری کنند، اگر به هر علتی مسلم شود که نحوه مصرف، معقول و اقتصادی نیست در این صورت برحسب مورد وزارت نیرو یا وزارت کشاورزی مراتب را با ذکر علل و ارائه دستورهای

^{۱۲۹} این تبصره براساس ماده ۱۹ قانون تشکیل شرکت‌های آب و فاضلاب لغو گردیده است.

^{۳۰} رجوع شود به:

- ماده ۱۸ دستورالعمل اجرایی تخصیص آب به شماره ۱۳۰۶۷/۱۰/۱۰۰ مورخ ۱۳۸۲/۳/۱۰
- بخشنامه معاون برنامه‌ریزی و امور اقتصادی وزارت نیرو به شماره ۴۸۴۶۲/۱۲۰ مورخ ۸۵/۸/۱۰ درخصوص بند ج ماده ۱۸ دستورالعمل اجرایی تخصیص آب.

- بخشنامه معاون وزیر نیرو در امور آب و آبفا به شماره ۹۴/۱۳۳۵۴/۷۰۰ مورخ ۹۴/۲/۸ درخصوص لغو امکان استفاده از مجوزهای بدون استفاده و ابطال شده یا مازاد بر مصرف.

^{۳۱} این تبصره به موجب ماده ۶۳ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ (آزمایشی به مدت چهار سال از تاریخ ۱۳۸۱/۱/۱) به ماده

۲۴ الحاق شده است.

^{۳۲} آیین‌نامه مزبور در تاریخ ۱۳۸۱/۵/۲۳ به تصویب هیأت وزیران رسیده است.

فنی به مصرف‌کننده اعلام می‌دارد هر گاه در مدت معقول تعیین شده در اخطار مزبور که به هرحال از یک سال تجاوز نخواهد کرد مصرف‌کننده به دستورهای فنی فوق‌الذکر عمل ننماید با متخلف طبق ماده ۴۵ این قانون رفتار خواهد شد. تبصره - در صورت اعتراض به نظر وزارت نیرو یا وزارت کشاورزی مراجع مذکور در ماده ۱۹ این قانون رسیدگی خواهند کرد.

ماده ۲۶ - وزارت نیرو مکلف است با توجه به اطلاعاتی که وزارت کشاورزی در مورد مقدار مصرف آب هر یک از محصولات کشاورزی برای هر ناحیه در اختیار وزارت نیرو قرار می‌دهد میزان مصرف آب را با توجه به نوع محصول و میزان اراضی تعیین و بر اساس آن اقدام به صدور اجازه بهره‌برداری بنماید.

ماده ۲۷ - پروانه مصرف آب مختص به زمین و مواردی است که برای آن صادر شده است مگر آنکه تصمیم دیگری وسیله دولت در منطقه اتخاذ شود.

ماده ۲۸ - هیچکس حق ندارد آبی را که اجازه مصرف آن را دارد به مصرفی به جز آن چه در پروانه قید شده است برساند و همچنین حق انتقال پروانه صادره را به دیگری بدون اجازه وزارت نیرو نخواهد داشت مگر به تبع زمین و برای همان مصرف با اطلاع وزارت نیرو^{۳۳}.

ماده ۲۹ - وزارت نیرو موظف است به منظور تأمین آب مورد نیاز کشور از طرق زیر اقدام مقتضی به عمل آورد:

- الف - مهار کردن سیلاب‌ها و ذخیره نمودن آب رودخانه‌ها در مخازن سطحی یا زیرزمینی.
- ب - تنظیم و انتقال آب یا ایجاد تأسیسات آبی و کانال‌ها و خطوط آبرسانی و شبکه آبیاری ۱ و ۲.
- ج - بررسی و مطالعه کلیه منابع آب‌های کشور.
- د - استخراج و استفاده از آب‌های زیرزمینی و معدنی.
- ه - شیرین کردن آب شور در مناطق لازم.
- و - جلوگیری از شور شدن آب‌های شیرین در مناطق لازم.
- ز - کنترل و نظارت بر چگونگی و میزان مصارف آب و در صورت لزوم جیره‌بندی آن.
- ح - تأسیس شرکت‌ها و سازمان‌های آب منطقه‌ای و مؤسسات و تشکیلات هیئت‌ها و کمیته‌های مورد نیاز.
- ط - انجام سایر اموری که مؤثر در تأمین آب باشد.

^{۳۳}رجوع شود به: دستورالعمل اصلاحی مواد ۲۷ و ۲۸ قانون توزیع عادلانه آب به شماره ۹۳/۲۰۹۶۸/۳۱/۱۰۰ مورخ ۱۳۹۳/۴/۱۶ ابلاغی وزیر نیرو.

- نظریه شماره ۷/۴۸۳۷ مورخ ۱۳۷۳/۸/۴ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

سؤال:

آیا تخلف از شرط ضمن‌العقد مندرج در پروانه حفر و بهره‌برداری از آب از حیث نوع مصرف و تغییر بدون اجازه آن تمثیلاً از مصرف صنعتی به مصرف کشاورزی وفاقاً و طباقاً با صدر ماده ۲۸ قانون توزیع عادلانه آب قابلیت انطباق با بزه مندرج در بند «ه» از ماده ۴۵ آن قانون را دارد یا این‌که طرح شکایت در این زمینه قابل استماع نبوده و موضوع فاقد وصف جزائی بوده و شاکی (سازمان آب) فقط می‌تواند به شرح مندرج در بند «۳» از ماده ۲۴ آیین‌نامه اجرایی فصل دوم قانون مزبور رأساً یا به طرق علی‌حده‌ای رفتار و اقدام نماید.

نظریه:

با توجه به مواد ۲۸ و ۴۵ قانون توزیع عادلانه آب مورد اعلامی در سؤال با بند «ه» ماده ۴۵ قانون مذکور انطباق ندارد و موضوع فاقد وصف جزائی

می‌باشد.

تبصره - ایجاد شبکه‌های آبیاری ۳ و ۴ و تنظیم و انتقال آب از آنها تا محل‌های مصرف با وزارت کشاورزی است.

ماده ۳۰ - گزارش کارکنان وزارت نیرو^{۳۴} و مؤسسات تابعه و کارکنان وزارت کشاورزی (بنا به معرفی وزیر کشاورزی) که به موجب ابلاغ مخصوص وزیر نیرو برای اجرای وظایف مندرج در این قانون انتخاب و به دادرها معرفی می‌شوند ملاک تعقیب متخلفین است و در حکم گزارش ضابطین دادگستری خواهد بود و تعقیب متخلفین طبق بند ب از ماده ۵۹ قانون آیین دادرسی کیفری^{۳۵} به عمل خواهد آمد^{۳۶}.

ماده ۳۱ - مأمورین شهربانی و ژاندارمری و سایر قوای انتظامی حسب مورد موظفند دستورات وزارت نیرو و سازمان (شرکت‌های آب منطقه‌ای و وزارت کشاورزی را در اجرای این قانون به مورد اجرا گذارند).

ماده ۳۳ - وزارت نیرو موظف است نرخ آب را برای مصارف شهری و کشاورزی و صنعتی و سایر مصارف با توجه به نحوه

^{۳۴} شرکت مدیریت منابع آب ایران طی بخشنامه شماره ۸۹/۱۰۰/۹۳۸۵ مورخ ۱۳۸۹/۶/۳۱ به شرکت‌های تابعه ابلاغ کرد که مأمورین ماده ۳۰ شامل مدیران، کارشناسان و کارکنان دفاتر حقوقی نمی‌شود و کارشناسان حقوقی وظیفه دفاع از حقوق شرکت مبتنی بر ایجاد رابطه منطقی و صحیح حقوقی با مراجع قضایی و دفاع از گزارش تخلف که به وسیله مأمورین ماده ۳۰ صورت گرفته است را عهده دار می‌باشند.

^{۳۵} تعقیب متخلفین طبق ماده‌های ۲۹، ۳۲ و ۶۳ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات ۱۳۹۴ به عمل خواهد آمد.

^{۳۶} نظریه شماره ۷/۴۱۱۷ مورخ ۱۳۷۵/۷/۱۱ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

مأمورین مذکور در ماده ۳۰ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ با اصلاحات بعدی می‌توانند در مورد پر و مسلوب‌المنفعه کردن چاه‌هایی که پس از لازم‌الاجراء شدن قانون مزبور بدون مجوز قانونی (بدون اخذ پروانه حفر) حفر شده به شرح مذکور در بند ۱ ماده ۲۴ آیین‌نامه اجرائی فصل دوم قانون فوق‌الذکر مصوب ۱۳۷۳/۷/۱۸ هیأت وزیران و در مورد منصوبات چاه‌های موصوف (بدون پروانه حفر) به شرح آنچه در بند ۲ ماده ۲۴ آیین‌نامه فوق و در خصوص منصوبات غیرمجاز چاه‌های دارای پروانه حفر و بهره‌برداری، طبق بند ۲ ماده ۲۴ آیین‌نامه مزبور اقدام کنند.

- بخشنامه شماره ۱/۷۸/۱۲۹۷۵ مورخ ۱۳۷۸/۲/۸ ریاست محترم قوه قضائیه:

نظر به این‌که مسئولیت حفظ و نگهداری و بهره‌برداری مناسب از تأسیسات آب و برق و شبکه‌های آبیاری عمومی و کشور و جلوگیری از تجاوز و تخریب و سرقت و اخلال در تأسیسات مزبور و حریم قانونی آنها به عهده وزارت نیرو و شرکت‌های آب و برق و فاضلاب منطقه‌ای می‌باشد و با توجه به اهمیت حفظ تأسیسات مزبور به عنوان ثروت عمومی و ضرورت برخورد قاطع با متجاوزین و اخلال‌کنندگان و با لحاظ ماده ۱۰ قانون سازمان آب و برق ایران و مواد ۳۰ و ۵۰ قانون توزیع عادلانه آب و لایحه قانونی رفع تجاوز از تأسیسات آب و برق کشور و قانون مجازات اخلال‌کنندگان در تأسیسات آب و برق و مواد ۶۵۹-۶۶۰-۶۸۷ قانون مجازات اسلامی لازم است در موارد زیر:

الف- آلوده کردن آب‌های عمومی خصوصاً آب شرب مردم؛

ب- ساخت و ساز غیرمجاز در حریم رودخانه‌ها و انهار و تأسیسات عمومی آب؛

ج- تجاوز و تخریب شبکه‌های توزیع برق و حریم خطوط فشار قوی و سرقت و استفاده غیرمجاز از تأسیسات آب و برق؛

د- حفر چاه‌های غیرمجاز خصوصاً در مناطقی که به علت کاهش آب زیرزمینی ممنوعه اعلام گردیده و رسیدگی به شکایات افراد علیه وزارت نیرو و شرکت‌های آب و فاضلاب در خصوص مسدود نمودن چاه‌های غیرمجاز و درخواست حفر چاه جدید.

دادگاه‌ها ضمن رسیدگی خارج از نوبت به شکایت نمایندگان قانونی وزارت نیرو و شرکت‌های وابسته و به لحاظ فنی بودن موضوع در هر مورد از نظرات و توضیحات کارشناسان و مسئولین فنی نهادهای مذکور برای کشف حقیقت استفاده نموده و آن‌گاه با لحاظ مدافعات متهم و تحقیقات انجام شده رأی مقتضی صادر نمایند و چون شرکت‌های برق منطقه‌ای و آب و فاضلاب دارای شخصیت حقوقی مستقل و در مواردی نیز ماهیت دولتی ندارند، لذا لازم است در دعوی له و علیه این شرکت‌ها و کارکنان آنان شخصیت حقوقی آنها لحاظ گردیده و نماینده قانونی آنها برای ادای توضیح در دعوی و شکایات له و علیه این شرکت‌ها دعوت و احضار گردد. رؤسای حوزه‌های قضائی مربوطه مسئول حسن اجرای این بخشنامه می‌باشند.

استحصال و مصرف برای هر یک از مصارف در تمام کشور به شرح زیر تعیین و پس از تصویب شورای اقتصاد وصول نماید.^{۳۷}

الف - در مواردی که استحصال آب به وسیله دولت انجام پذیرفته و به صورت تنظیم شده در اختیار مصرف کننده قرار گیرد، نرخ آب با در نظر گرفتن هزینه‌های جاری از قبیل: مدیریت، نگهداری، تعمیر، بهره‌برداری و هزینه استهلاک تأسیسات و با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی هر منطقه تعیین و از مصرف کننده وصول می‌شود.

ب - در مواردی که استحصال آب به وسیله دولت انجام نمی‌پذیرد دولت می‌تواند به ازاء نظارت و خدماتی که انجام می‌دهد با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی هر منطقه در صورت لزوم عوارضی را تعیین و از مصرف کننده وصول نماید.

تبصره ۱ (الحاقی ۱۳۶۱/۱۲/۱۶) - وزارت نیرو مکلف است میزان بخشودگی مصرف آب مشروب شهرهای بزرگ و کوچک را به منظور کمک به طبقه مستضعف تعیین و پس از تصویب هیئت دولت به اجرا درآورد.^{۳۸}

تبصره ۲ (الحاقی ۱۳۶۱/۱۲/۱۶) - در مواردی که جلوگیری از ضرر کشاورزان و یا تشویق آنها به کشت محصولات اساسی تخفیف خاصی را اقتضا کند وزارت نیرو می‌تواند با تصویب هیئت دولت تخفیف لازم را منظور نماید.

تبصره ۳ (الحاقی ۱۳۶۱/۱۲/۱۶) - دولت مکلف است همه ساله علاوه بر تأمین اعتبارات کمک به شرکت‌های آب منطقه‌ای بابت بخشودگی بهای آب مابه‌التفاوت احتمالی ناشی از اجرای تبصره ۱ این ماده در مقایسه با قانون اصلاح قانون بخشودگی آب بهای مشترکین کم مصرف تخفیف‌های موضوع تبصره ۲ این ماده را در بودجه سالانه پیش‌بینی کرده و به منظور تأمین آب در مناطق محروم در اختیار وزارت نیرو بگذارد.^{۳۹}

ماده ۳۴ - آب بران موظف به پرداخت بهای آب مصرفی و یا عوارض آن بر اساس بندهای الف و ب مذکور در ماده ۳۳ این قانون می‌باشند و الا آب مصرف کننده‌ای که حاضر به پرداخت آب بها نگردیده است پس از مهلت معقولی که از طرف دولت به مصرف کننده داده خواهد شد قطع می‌گردد و چنانچه مصرف کننده از پرداخت بدهی‌های معوقه خود بابت آب بها و یا عوارض استنکاف نماید دولت صورت بدهی مصرف کننده را جهت صدور اجرائیه به اداره ثبت محل ارسال خواهد کرد و اداره ثبت مکلف

۳۷ رجوع شود به:

- قانون تثبیت آب بهای زراعی مصوب ۱۳۶۹/۶/۲۹ و آئین نامه نحوه اجرای قانون تثبیت آب بهای زراعی مصوب ۲۹۸۹۳/۲۰۰ مورخ ۱۳۶۹/۱۱/۳۰ هیئت وزیران.

- قانون تأمین منابع مالی برای جبران خسارت ناشی از خشکسالی و یا سرمازدگی مصوب ۱۳۸۳.

- مصوبه وزیر نیرو در خصوص تعرفه خدمات آب تحویلی و برداشتی از منابع آب سطحی و زیرزمینی و شرایط عمومی آنها برای مشترکین به شماره ۹۴/۴۲۳۱۸/۲۰/۱۰۰ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱.

- دستورالعمل شورای اقتصاد به شماره ۳۲۱۹۵۳ مورخ ۱۳۹۴/۱۰/۲۶.

- مصوبه شماره ۱۲۱۶۰/ت/۵۵۰۵۵ هـ مورخ ۱۳۹۷/۲/۹ هیئت محترم وزیران.

- نظریه شماره ۷/۲۰۱۷ مورخ ۱۳۸۰/۱۱/۲۳ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

از مجموع مقررات ناظر به توزیع عادلانه آب، بالاخص مواد ۳۳ و ۳۴ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ معاف بودن شهرداری از پرداخت حق النظاره موضوع استعمال احراز نمی‌شود.

۳۸ رجوع شود به: مصوبه ۱۳۶۲/۷/۱۰ هیئت وزیران در خصوص میزان بخشودگی موضوع تبصره ۱ قانون الحاق سه تبصره به قانون توزیع عادلانه آب.

۳۹ براساس قانون الحاق سه تبصره به قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶، تبصره‌های فوق اضافه شدند.

است بر طبق مقررات اجرای اسناد رسمی لازم‌الاجرا نسبت به صدور ورقه اجرائیه و وصول مطالبات از بدهکار اقدام کند^{۴۰}.
تبصره - مهلت معقول برای قطع آب و شرایط اجازه استفاده مجدد از آب و سایر موضوعات مربوطه طبق آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به وسیله وزارت نیرو پیشنهاد و به تصویب هیئت وزیران برسد^{۴۱}.

ماده ۳۵ - در مورد حفاظت و نگهداری چاه - قنات - نهر - جوی و استخر و هر منبع یا مجرا و تأسیسات آبی مشترک کلیه شرکاء به نسبت سهم خود مسئولند.

ماده ۳۶ - مصرف‌کنندگان آب از مجاری و سردهنه مشترک مسئول نگهداری تأسیسات مشترک هستند و هیچ کس بدون اجازه وزارت نیرو و حق‌احداث و تغییر مقطع و مجرای آب و انشعاب جدید را ندارد و هر بالا دستی مسئول خساراتی است که از عمل غیر متعارف او به پائین دستی وارد می‌آید.

ماده ۳۷ - هیچ نهر و جوی و قنات و چاهی نباید در اماکن و جاده‌های عمومی و اماکن متبرکه و باستانی و حریم آنها به صورتی باشد که ایجاد خطر و مزاحمت برای ساکنین و عابرین و وسائط نقلیه و اماکن مذکور نماید در غیر این صورت مالک یا مالکین موظفند طبق مشخصات فنی وزارتخانه‌های مربوطه اقدامات لازم برای رفع خطر و یا مزاحمت را به عمل آورند. در صورتی که مالک یا مالکین از اجرای اخطار کتبی وزارتخانه ذیربط و شهرداری (در شهرها) حداکثر به مدت یک ماه طبق مشخصات مذکور، در رفع خطر اقدام نکنند دولت برای رفع خطر رأساً اقدام و هزینه آنرا از مالک یا مالکین دریافت خواهد کرد و در صورتی که خطر قابل رفع نباشد آنرا مسدود می‌نماید^{۴۲}.

ماده ۳۸ - هرگاه استفاده‌کنندگان مشترک نهر یا جوی یا چاه یا قنات و امثال آن حاضر به تأمین هزینه آن نشوند هر یک از شرکاء می‌توانند مطابق ماده ۵۹۴ قانون مدنی عمل نمایند.

ماده ۳۹ - هر نهری که در زمین دیگری جریان داشته در صورت ثبوت اعراض ذیحق در محاکم قضایی حق مجرا از بین خواهد رفت.

۴۰. آیین‌نامه اجراء مفاد اسناد رسمی لازم‌الاجراء و طرز رسیدگی به شکایت از عملیات اجرائی مصوب ۱۳۵۵/۴/۶ و اصلاحات بعدی آن مراجعه شود.
نظریه شماره ۷/۷۵۹۱ مورخ ۱۳۸۱/۸/۲۱ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

معمولاً شرکت‌های آب و فاضلاب تسهیلاتی در جهت دسترسی به جریان قطع آب در خارج از منازل مشترکین در مقابل در ورودی آنها تعبیه نموده که بدون نیاز به ورود به منزل یا ملک اشخاص هم امکان قطع آب آنها فراهم است لیکن در صورتی که چنین امکانی نباشد با ملحوظ داشتن ماده ۳۴ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ که قطع آب مصرف‌کننده‌ای را که از پرداخت آب‌بها خودداری نموده تجویز کرده با لحاظ اذن در شیء اذن در لوازم آن است مرجع قضائی می‌تواند برای یک نوبت در روز با رعایت موازین شرعی و قانونی اجازه ورود به مأمور مربوطه را به منظور قطع آب صادر نماید.

۴۱. رجوع شود به: آیین‌نامه موضوع تبصره ۳۴ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۷۲ هیئت وزیران.

۴۲. نظریه شماره ۷/۱۰۷۱ مورخ ۱۳۷۹/۱۰/۱۲ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

با عنایت به بند «۱۴» و تبصره الحاقی ۱۳۴۵/۱۱/۲۷ ماده ۵۵ قانون شهرداری و نظر به آن‌که در ماده ۳۷ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ شهرداری در شهرها از جمله سازمان‌هایی است که می‌تواند اخطار کتبی بدهد. علی‌هذا در بقیه اقدامات مذکور در ماده قانون مزبور شهرداری (در شهرها) مانند دولت می‌تواند به وظائف مقرر در ماده ۳۷ قانون موصوف عمل کند.

ماده ۴۰ - در مواردی که کانال‌ها یا انهار مورد استفاده اشخاص مانع از عملیات عمرانی و یا بهره‌برداری صاحب زمین گردد. صاحب زمین می‌تواند به جای آنها مجرای دیگری با تصویب وزارت نیرو به صورتی که سبب اتلاف آب و یا موجب اشکال در امر آبرسانی یا آبیاری نگردد به هزینه خود احداث کند.

ماده ۴۱ - هرگاه آب‌بران نتوانند در مورد مسیر و یا طرز انشعاب آب از مجرای طبیعی یا کانال اصلی با یکدیگر توافق نمایند حسب مورد وزارت نیرو و وزارت کشاورزی می‌تواند با توجه به این که به حق دیگری لطمه‌ای نرسد مسیر یا انشعاب را تعیین کند. تبصره - احداث نهر یا جوی و لوله‌کشی نفت و گاز و نظایر آن در حریم تأسیسات آب و یا برق موکول به تحصیل اجازه از وزارت نیرو و در معابر شهرها با جلب موافقت شهرداری و وزارت نیرو خواهد بود. مشخصات فنی مندرج در اجازه‌نامه لازم‌الاجراء است.

ماده ۴۲ - در مورد بهره‌برداری از آب‌های سطحی حل اختلاف حاصل در امر تقدم یا اولویت و نحوه میزان برداشت و تقسیم و مصرف آب و همچنین اختلافاتی که موجب تأخیر آبرسانی می‌شود ابتدا باید از طریق کدخدا منشی توسط سرآبیاران و میرابان با همکاری شوراهای محلی در صورتی که وجود داشته باشد فیصله پذیرد و در صورت ادامه اختلاف به دادگاه صالح مراجعه می‌نماید.

ماده ۴۳ - در موارد ضرورت اراضی، مستحدثات، اعیانی و املاک متعلق به اشخاص که در مسیر شبکه آبیاری و خطوط آبرسانی واقع باشند با رعایت حریم مورد نیاز در اختیار دولت قرار می‌گیرند و قیمت عادلانه با توجه به خسارت وارده به مالکین شرعی پرداخت می‌شود.^{۴۳}

تبصره ۱ - در مواردی که دولت قادر به پرداخت به صورت نقدی نیست می‌تواند با توافق مالک به شکل قسطی پرداخت نماید.
تبصره ۲ - به وزارتین کشاورزی و نیرو اجازه داده می‌شود در مواردی که اراضی، مستحدثات، اعیانی و املاک متعلق به اشخاص که در مسیر شبکه آبیاری و زه‌کشی واقع و زمین‌هایی که در اجرای طرح غیر قابل استفاده می‌شود با توافق مالک از زمین‌هایی که در اثر اجرای طرح قابل کشت شده یا بشود و یا از زمین‌های مواتی که آماده واگذاری است و یا در مقابل حق اشتراک از شبکه آبیاری به افراد مزبور داده شود و مابه‌التفاوت ناشی از بهای زمین و حق اشتراک را به صورت اقساطی پرداخت نمایند.^{۴۴}

ماده ۴۴ - در صورتی که در اثر اجرای طرح‌های عمرانی و صنعتی و توسعه کشاورزی و سدسازی و تأسیسات مربوطه یا در نتیجه استفاده از منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی در ناحیه یا منطقه‌ای قنوت و چاه‌ها و یا هر نوع تأسیسات بهره‌برداری از منابع آب متعلق به اشخاص تملک و یا خسارتی بر آن وارد شود و یا در اثر اجرای طرح‌های مذکور آب قنوت و چاه‌ها و رودخانه‌ها و

۴۳ نظریه شماره ۷/۳۲۴ مورخ ۱۳۷۸/۲/۲۱ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

ماده ۱۴ قانون تشکیل شرکت‌های آب و فاضلاب مصوب ۱۳۶۹ برای اجرای طرح‌های عمرانی این شرکت‌ها اعم از این که به صورت دولتی تشکیل شده باشد یا غیردولتی، اجازه داده است که در صورت نیاز از لایحه قانونی نحوه خرید و تملک اراضی و املاک مصوب ۱۳۵۸ و قوانین دیگری که در زمینه خرید و تملک اراضی برای اجرای برنامه‌های عمومی دولت تصویب می‌شود استفاده کنند و بنابراین شرکت‌های مذکور مکلفند قبل از تصرف املاک اشخاص، طبق مقررات آن را خریداری نمایند و چنانچه در اجراء مقررات ماده ۴۳ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ ضرورت ایجاب نماید که ملک اشخاص را برای اجراء طرح‌های عمومی خود در اختیار بگیرند باید قیمت عادلانه ملک و خسارات وارده به مالک را پردازند، در غیر این صورت مالک حق دارد از طریق دادگاه‌های عمومی نسبت به مطالبه آن اقدام نماید.

۴۴ براساس قانون الحاق دو تبصره به ماده ۴۳ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۴/۸/۱۴، تبصره‌های فوق اضافه شدند.

چشمه‌های متعلق به اشخاص حقیقی یا حقوقی و حقا به بر آن نقصان یافته و یا خشک شوند به ترتیب زیر برای جبران خسارت عمل خواهد شد.

الف - در مواردی که خسارت وارده نقصان آب بوده و جبران کسری آب امکان‌پذیر باشد، بدون پرداخت خسارت، دولت موظف به جبران کمبود آب خواهد بود.

ب - در مواردی که خسارت وارده ناشی از نقصان آب بوده و جبران کسری آب امکان‌پذیر نباشد خسارت وارده در صورت عدم توافق با مالک یا مالکین طبق رأی دادگاه صالحه پرداخت خواهد شد.

ج - در مواردی که خسارت وارده ناشی از خشک شدن یا مسلوب‌المنفعه شدن قنوات و چاه‌ها و چشمه‌ها بوده، و تأمین آب تأسیسات فوق‌الذکر از طرق دیگر امکان‌پذیر باشد، مالک یا مالکین مذکور می‌توانند قیمت عادلانه آب خود و یا به میزان آن، آب دریافت نمایند و یا به اندازه مصرف معقول آب و قیمت بقیه آن را دریافت کنند. در هر صورت وزارت نیرو موظف به پرداخت خسارت ناشی از خشک شدن یا مسلوب‌المنفعه شدن تأسیسات مذکور می‌باشد. در کلیه موارد بالا چنانچه اختلافی پیش آید طبق رأی دادگاه صالحه عمل خواهد شد.

د - در مواردی که خسارت وارده ناشی از تملک و یا خشک شدن آب قنوات و چاه‌ها و چشمه‌ها بوده و تأمین آب مالکین این تأسیسات از طریق دیگر امکان‌پذیر نباشد خسارت مذکور در صورت عدم توافق با مالک یا مالکین طبق رأی دادگاه صالحه پرداخت خواهد شد.

ه - نسبت به چاه‌ها و قنوات و سایر تأسیسات بهره‌برداری از منابع آب که طبق مقررات غیرمجاز تشخیص داده شود خسارتی پرداخت نخواهد شد.

و - در مورد اراضی که از منابع آب طرح‌های ملی در داخل و یا خارج محدوده طرح آبیاری می‌شود و خسارات آنها طبق این قانون پرداخت شده است بهای آب مصرفی طبق مقررات و معیارهای وزارت نیرو مانند سایر مصرف‌کنندگان آب از طریق مصرف‌کننده باید پرداخت شود.

ز - در صورتی که در اثر اجرای طرح خسارتی بدون لزوم تصرف و خرید به اشخاص وارد آید خسارات وارده در صورت عدم توافق طبق رأی دادگاه صالحه پرداخت خواهد شد.

ماده ۴۵ - اشخاص زیر علاوه بر اعاده وضع سابق و جبران خسارت وارده به ۱۰ تا ۵۰ ضربه شلاق و یا از ۱۵ روز تا سه ماه حبس تأدیبی بر حسب موارد جرم به نظر حاکم شرع محکوم می‌شوند.^{۴۶}

الف - هرکس عمداً و بدون اجازه دریاچه و مقسمی را باز کند یا در تقسیم آب تغییری دهد یا دخالت غیر مجاز در وسائل

۴۵ براساس رأی وحدت رویه شماره ۷۱۳-۱۳۸۸/۱۰/۱۵ هیأت عمومی دیوان عالی کشور: « بنا به حکم مقرر در ماده ۴۵ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ حفر چاه یا قنات یا بهره‌برداری از منابع آب بدون رعایت مقررات قانونی مزبور ممنوع است و مرتکب علاوه بر اعاده وضع سابق و جبران خسارات وارد شده به مجازات مقرر در آن ماده نیز محکوم می‌گردد، بنا به مراتب به نظر اکثریت اعضای هیأت عمومی دیوان عالی کشور رأی شعبه دوازده دادگاه تجدیدنظر استان خراسان رضوی که محکومیت مرتکب را به مسلوب‌المنفعه نمودن چاه موضوع دعوی و پرداخت خسارت وارد شده به آبخوان زیرزمینی تأیید نموده است صحیح و قانونی تشخیص می‌گردد. این رأی طبق ماده ۲۷۰ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری، در موارد مشابه برای شعب دیوان عالی کشور و دادگاه‌ها لازم‌الاتباع است.»

۴۶ رجوع شود به: دستورالعمل نحوه محاسبه حجم بهره برداری غیرمجاز، جبران خسارت وارده و اعاده به وضع سابق شماره ۹۵/۰۱۴/۷۴ مورخ ۱۳۹۵/۶/۷ وزارت نیرو.

اندازه‌گیری آب کند یا به‌نحوی از انحاء امر بهره‌برداری از تأسیسات آبی را مختل سازد.

ب - هرکس عمداً آبی را بدون حق یا اجازه مقامات مسئول به مجاری یا شبکه آبیاری متعلق به خود منتقل کند و یا موجب گردد که آب حق‌دیگری به او نرسد.

ج - هرکس عمداً به نحوی از انحاء به ضرر دیگری آبی را به هدر دهد.

د - هرکس آب حق دیگری را بدون مجوز قانونی تصرف کند.

ه - هرکس بدون رعایت مقررات این قانون به حفر چاه و یا قنات و یا بهره‌برداری از منابع آب مبادرت کند^{۴۷}.
تبصره - در مورد بندهای ب و ج و د با گذشت شاکی خصوصی تعقیب موقوف می‌شود.

ماده ۴۶ - آلوده ساختن آب ممنوع است، مسئولیت پیشگیری و ممانعت و جلوگیری از آلودگی منابع آب به سازمان حفاظت محیط‌زیست محول می‌شود. سازمان مذکور موظف است پس از کسب نظر سایر مقامات ذیربط کلیه تعاریف ضوابط، مقررات و آیین‌نامه‌های مربوط به جلوگیری از آلودگی آب را تهیه و به تصویب هیئت وزیران برساند و پس از تصویب لازم‌الاجرا خواهد بود^{۴۸}.

ماده ۴۷ - مؤسساتی که آب را به مصارف شهری یا صنعتی یا معدنی یا دامداری و نظایر آن می‌رسانند موظفند طرح تصفیه آب و دفع فاضلاب را با تصویب مقامات مسئول ذیربط تهیه و اجراء کنند.

ماده ۴۸ - صدور اجازه بهره‌برداری یا واگذاری بهره‌برداری از شن و ماسه و خاک رس بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار و مسیل‌ها و حریم قانونی سواحل دریاها و دریاچه‌ها منوط به کسب موافقت قبلی وزارت نیرو است.

تبصره - وزارت نیرو در موقع موافقت با موضوع این ماده مشخصات فنی مورد نظر خود را جهت درج در پروانه بهره‌برداری به دستگاه صادرکننده پروانه اعلام خواهد کرد و حق نظارت بر رعایت این مشخصات را خواهد داشت^{۴۹}.

ماده ۴۹ - تشخیص صلاحیت فنی کارشناسان رشته‌های مختلف فنون مربوط به امور آب و آب‌رسانی در مورد اخذ پروانه کارشناسی رسمی دادگستری با استعلام از وزارت نیرو خواهد بود.

۴۷ نظریه شماره ۷/۱۵۵۲ مورخ ۱۳۷۶/۵/۶ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

ادارات تابعه وزارت نیرو که در حوزه‌های بهره‌برداری هر محل واقعد قائم مقام وزارت نیرو در پاسخگویی به مراجعات هستند و دادگاه صالحه نیز دادگاه محل وقوع چاه می‌باشد.

فروش حقایبه چاهی که غیرقابل بهره‌برداری اعلام گردیده است جرم است و طبق بند «ه» ماده ۴۵ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ برای وزارت نیرو حق مطالبه بهای آب از دست رفته با تقدیم دادخواست حقوقی میسر است.

نظریه شماره ۷/۱۹۲۶ مورخ ۱۳۸۳/۳/۲۴ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه:

به استناد بند «ه» ماده ۴۵ قانون توزیع عادلانه آب، حفر چاه بدون رعایت مقررات توزیع عادلانه آب جرم محسوب و قابل مجازات است و با استناد قسمت اول ماده ۴۵ قانون مرقوم مرتکبین علاوه بر مجازات به اعاده وضع سابق محکوم می‌شوند لذا دادگاهی که به جرم حفر چاه غیرمجاز رسیدگی می‌کند در صورت وجود دلایل کافی، چون مکلف به صدور حکم به اعاده وضع به حال سابق است می‌تواند دستور طمس چاه را صادر نماید.

۴۸ رجوع شود به: آئین نامه جلوگیری از آلودگی آب مصوب ۱۳۷۳ هیئت وزیران.

۴۹ ضوابط نظارت فنی بر بهره‌برداری از معادن شن، ماسه و خاک رس در تاریخ ۱۳۸۲/۸/۴ به تصویب هیأت وزیران رسیده و در تاریخ ۱۳۸۳/۳/۳۱، اصلاح شده است.